

СТАНОВИЩЕ

от Доц. д-р Елена Велкова СТАВРОВА,
Катедра „Финанси и отчетност“ при Стопанския факултет на ЮЗУ
„Неофит Рилски“ - Благоевград

ОТНОСНО: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор на науките“ по научно направление 3.8. „Икономика“ във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 875/26.11.2025 година

Дисертационен труд на тема:

**„Намаленият потенциал на пазарите на труда, породен от
неравенствата в здравния статус в ЕС-27“**

**(Потерянный потенциал рынков труда в перспективе неравенства
здоровья в ЕС-27)**

разработен от

Агнешка Якубовска

Представеният за рецензиране дисертационния труд в обем от 274 страници касае един изключително актуален проблем, актуалността на който се определя от демографските изменения, застаряването на населението и нарастващото бреме на хроничните неинфекционни заболявания в страните от Европейския съюз, които все по-силно ограничават потенциала на пазарите на труда. В условията на устойчиви здравни неравенства между държавите членки и нарастващ натиск върху системите за социално осигуряване и икономическия растеж, изследването на **здравето като икономически ресурс** придобива ключово значение. Настоящият труд отговаря на тези предизвикателства, като предлага научно

обоснован анализ на връзката между здравните ограничения, загубената производителност и процесите на социално-икономическа конвергенция в ЕС.

Научни новости и принос на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа съществени научни новости и оригинални приноси в областта на икономиката на труда и на здравеопазването, като разширява и задълбочава анализа на взаимовръзката между здравето, демографските процеси и производителността на трудовите ресурси в страните от Европейския съюз.

Първо, научна новост на изследването е **концептуалното интегриране на здравето като ключов компонент на човешкия капитал в анализа на пазарите на труда**, при което здравните ограничения се разглеждат не само като социален, но и като макроикономически фактор, определящ загубата на потенциална човешка производителност. Чрез този подход дисертацията надгражда традиционните модели на човешкия капитал, като въвежда систематична икономическа интерпретация на показателите YLL (*years of life lost*) и YLD (*years lost to disability*) като измерители на изгубен продуктивен ресурс.

Второ, оригинален научен принос представлява **разработването и прилагането на авторска методологична рамка за оценка на неравенството в достъпа до грижи за здраве и неговото икономическо отражение върху пазарите на труда**. Изследването въвежда показателя „относителен разрыв в здравето“ (RHG) като инструмент за количествено измерване на различията в бремето на хроничните заболявания между „старите“ и „новите“ страни-членки на ЕС. Този подход позволява емпирично идентифициране на устойчиви структурни различия, които не са достатъчно изследвани в съществуващата литература.

Трето, дисертационният труд допринася за научните изследвания чрез **оригинален емпиричен анализ на процесите на бета- и сигма-конвергенция в бремето на здравните ограничения върху трудовите ресурси**. За първи път на равнище ЕС-27 се прилага систематична оценка на това дали европейската интеграция води до реално сближаване в капитала на здраве на населението в трудоспособна възраст. Получените резултати показват отсъствие на устойчива

конвергенция между страните ЕС-14 и ЕС-ЦИЕ, което представлява съществено допълнение към теориите за социална и икономическа конвергенция в рамките на Европейския съюз.

Четвърто, научна новост е **идентифицирането на хроничните неинфекционни заболявания като дългосрочен дестимулиращ фактор за икономическото сближаване**, което излиза извън рамките на традиционните анализи, фокусирани основно върху доходи, заетост и производителност. Дисертацията аргументира, че здравните неравенства функционират като структурна бариера пред ефективното използване на човешкия капитал и подкопават потенциала на политиките за сближаване.

Пето, приносен е **интердисциплинарният характер на изследването**, който съчетава инструменти на икономиката, демографията и икономиката на здравеопазването. Чрез този подход трудът разширява аналитичния хоризонт на икономическата наука, като демонстрира необходимостта от включване на здравните детерминанти в оценката на дългосрочната устойчивост на пазарите на труда.

В обобщение, научните приноси на дисертационния труд се изразяват в **създаването на оригинална теоретико-емпирична рамка за анализ на загубения потенциал на пазарите на труда в контекста на неравенството в здравето**, както и в емпиричното доказване на устойчивия характер на тези неравенства в рамките на ЕС-27. Получените резултати имат както фундаментално значение за развитието на икономическата теория, така и приложна стойност за формулирането на политики в областта на здравеопазването, пазара на труда и социалната кохезия.

Настоящият дисертационен труд е обогатил съществуващото научно знание чрез задълбочен икономически анализ на здравето като структурен фактор, определящ потенциала и ограниченията на пазарите на труда в страните от Европейския съюз. За разлика от преобладаващите изследвания, които третираат здравето основно като социален или медицински проблем, трудът го интерпретира като ключов компонент на човешкия капитал с пряко макроикономическо значение.

Съществен принос на изследването е систематичното въвеждане на **показателите за бремe на заболяванията (YLL и YLD) в анализа на загубената производителност на трудовите ресурси.** По този начин се разширява традиционното разбиране за загубите на пазара на труда, като се предлага количествена връзка между здравните ограничения и потенциално изгубеното продуктивно време на населението в трудоспособна възраст.

Трудът допринася към емпиричното знание чрез мащабен сравнителен анализ на неравенството в здравето между „старите“ и „новите“ държави членки на ЕС на национално равнище и за дълъг времеви период. Изследването запълва празнина в литературата, като показва, че въпреки процесите на европейска интеграция, съществуват **устойчиви различия** в бремето на хроничните неинфекционни заболявания, които ограничават сближаването на трудовия потенциал между отделните групи страни.

Методологичен принос на труда е прилагането на бета- и сигма-конвергенционен анализ към показатели за здраве, което разширява приложното поле на класическите икономически инструменти извън доходите и производителността. Резултатите показват, **че здравните неравенства функционират като дестимулиращ фактор за социално-икономическата конвергенция,** поставяйки под съмнение предположението за автоматично сближаване в рамките на ЕС.

Допълнително обогатяване на знанието се постига чрез интердисциплинарния подход, който свързва икономиката на труда, икономиката на здравеопазването и демографския анализ в единна рамка. Това позволява по-добро разбиране на дългосрочните ограничения пред предлагането на труд и подчертава необходимостта от координирани политики на ЕС в областта на здравеопазването, социалната политика и пазара на труда.

Резултатите от настоящия дисертационен труд имат съществено практическо приложение в областта на публичните политики, стратегическото планиране и анализа на пазара на труда, като предоставят научно обоснована рамка за оценка на икономическите последиствия от здравните ограничения върху трудовите ресурси. Изследването предлага инструменти и емпирични

доказателства, които могат да бъдат използвани както на национално, така и на наднационално равнище в рамките на Европейския съюз.

Относно практическата реализация на резултатите е необходимо да се подчертае, че те намират приложение при формулирането и оценката на политики в областта на общественото здравеопазване, насочени към населението в трудоспособна възраст. Чрез количественото измерване на загубената производителност вследствие на хронични неинфекционни заболявания, трудът позволява по-прецизно определяне на икономическата възвръщаемост от инвестиции в превенция, ранна диагностика и подобряване на достъпа до здравни услуги. Очакваният икономически ефект се изразява в намаляване на загубите от отсъствия по болест, инвалидизация и преждевременно напускане на пазара на труда, което води до по-висока ефективност на публичните разходи и устойчиво повишаване на потенциалния БВП.

На второ място, изследването има практическа стойност за политиките на пазара на труда и активното стареене, като предоставя аналитична основа за разработване на мерки за удължаване на трудовия живот и повишаване на заетостта сред по-възрастните работници. Чрез идентифициране на здравето като ключова детерминанта на икономическата активност, резултатите могат да бъдат използвани при проектирането на програми за адаптиране на работната среда, професионална рехабилитация и повишаване на трудоспособността. Икономическият ефект от тези мерки се проявява в увеличаване на предлагането на труд, намаляване на демографския натиск върху системите за социално осигуряване и стабилизиране на публичните финанси.

На трето място, резултатите от изследването в дисертационния труд са приложими при формирането на политиката на икономическа и социална кохезия на Европейския съюз. Разработената методология за оценка на неравенствата в здравето и процесите на конвергенция позволява по-точно насочване и мониторинг на средствата от структурните и кохезионните фондове. Практическото приложение на тези резултати би довело до по-ефективно разпределение на ресурсите към региони и държави с най-високо бреме на

загубена производителност, което в дългосрочен план може да ускори социално-икономическото сближаване и да повиши общата конкурентоспособност на ЕС.

На четвърто място, трудът намира приложение в аналитичната и консултантската практика, включително в работата на държавни институции, международни организации и изследователски центрове. Предложените индикатори и аналитични подходи могат да бъдат използвани при оценка на въздействието на политики, изготвяне на стратегически документи и прогнозиране на дългосрочните ограничения пред икономическия растеж.

В обобщение, практическото приложение на резултатите от дисертационния труд води до реализиране на икономически ефект под формата на по-ефективно използване на човешкия капитал, намаляване на структурните загуби на производителност и подобряване на устойчивостта на пазарите на труда. Това превръща научните постижения на труда в реален инструмент за подкрепа на устойчивото икономическо развитие и социалната кохезия в Европейския съюз.

Критични оценки, забележки, препоръки, въпроси и оценка на тяхното влияние върху резултатите и научните приноси

Настоящото изследване е основано на богата теоретична и емпирична база, което позволява формулирането на надеждни научни изводи и приноси. Въпреки това, с оглед на сложността и многопластовия характер на разглежданата проблематика, следва да бъдат отчетени определени ограничения и критични забележки, които имат значение за интерпретацията и обобщаемостта на получените резултати без да намаляват добавената научна стойност на дисертацията.

На първо място, използването на вторични, агрегирани данни на национално равнище ограничава възможността за улавяне на вътрешнорегионални различия и индивидуална хетерогенност в здравния статус и трудовата активност, което влияе върху количеството на емпиричните резултати, тъй като не позволява микроикономически анализ без да компрометира тяхното качество, доколкото използваните данни са международно съпоставими и методологично утвърдени.

На второ място, времевият обхват на анализа, приключващ преди пандемията COVID-19, изключва ефекта на мащабен медико-икономически шок върху здравето и пазарите на труда. Това ограничава възможността за обобщения за най-новия период, но едновременно с това повишава **аналитичната чистота** на резултатите, като позволява идентифициране на дългосрочни структурни тенденции, незасегнати от временни екстремни събития.

Трета критична забележка се отнася до прилагането на бета- и сигма-конвергенционни модели, които предполагат относителна стабилност на институционалната среда. В условията на значителна хетерогенност на здравните и социалните системи в ЕС това предположение следва да се отчита внимателно при интерпретацията на резултатите. Въпреки това, използваният подход остава методологично оправдан и допринася за съпоставимостта и ясно формулираните изводи относно процесите на сближаване или дивергенция. Допълнително ограничение произтича от фокуса върху хроничните неинфекционни заболявания като основен източник на загубена производителност. Това стеснява обхвата на анализа, но едновременно с това засилва неговата дълбочина и концептуална яснота, което има положително влияние върху качеството на научните приноси.

Въз основа на направените критични оценки могат да се формулират препоръки за бъдещи изследвания, включващи използване на микрониво и регионални данни, разширяване на времевия обхват с постпандемични наблюдения, както и прилагане на панелни и каузални методи за по-прецизна оценка на причинно-следствените връзки.

В обобщение, идентифицираните ограничения оказват ограничено влияние върху количеството на получените резултати и не подкопават тяхната научна валидност. Напротив, критичният подход повишава прозрачността, надеждността и качеството на изследването и ясно очертава границите на приложимост на направените научни приноси.

Позволявам си да задам един въпрос, който само ще спомогне за аргументирана защита на дисертационния труд, а именно:

„Какви конкретни икономически и институционални механизми, според докторантката, могат да превърнат инвестициите в обществено

здраве в реален инструмент за повишаване на производителността на пазарите на труда и ускоряване на социално-икономическата конвергенция между държавите членки на ЕС?“

В заключение, дисертационният труд представлява **завършено, самостоятелно и оригинално научно изследване**, което отговаря на всички изисквания за присъждане на образователна и научна степен **„Доктор на науките“** по професионално направление 3.8. „Икономика“. Авторката демонстрира високо равнище на теоретична подготовка, методологична компетентност и способност за провеждане на самостоятелни научни изследвания.

На основание изложеното, давам своята висока и положителна оценка на дисертационния труд, научните публикации и общия научен принос и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Агнешка Якубовска образователната и научна степен **„Доктор на науките“** в научно направление 3.8. „Икономика“.

11.01. 2026 година

Доц. д-р Елена Ставрова